

**Sz. Szigethy Vilmos: A régi Szegedből az újba
Krónikák emberekről, dolgokról**

– 27. [Mikszáth*] –

Az az érzésem volt mindig róla, hogy meglehetősen lenézte az embereket s a gyermekein kívül nem szeretett senkit. Legföljebb az emlékeit, a legelsőket, a fantáziáját megtermékenyítőket, de jaj, mondja meg bárki, hogy nem a gyermekeink azok is?

A fiainak akart gondtalan jövőt biztosítani, ezzel törte meg az öreg Légrády a kétségtelen kényelemszeretetét, olyan honoráriumot biztosítva neki hogy annál többet kapott, minél többet írt. Felment ez havonta néhány ezer koronára is.

Minden írása folyékony arany, de egyik sincs olyan szép, mint amiket a fiáról írt, akik a második házasságkötése után születtek. Az első, a Jánoska, meghalt négy éves korában, a gyermekek réme, a difteritisz vitte el. Nekem Pósa bácsi mesélt sokat róla, nagyon szívéhez volt nőve a szent öregnek. Már verseket tudott, édes gügyögő hangon szavalta »A kiszurkált kecské«-t, sőt mikor megérkeztek a leglázasabb órák, cserepes kis ajka akkor is a kecske sorsával bíbelődött.

Később »valaki« lett belőle, a nevét soha sem volt szabad a családban kimondani.

– »A kis testvérkéi is így szólnak, ha emlegetik, ha kivetődik valami felturkált fiókból egy ostornyél, egy pityke a veres mellénykéről, vagy egy kis kalapács. Melyikteké ez, gyerekek? Félve mondják, halkán mondják: azé a valakié volt. Igaz nevétől malomkő a szívem, két kút a két száraz szemem... Még az a kő is megfordulhat, amit a vízbe dobnak, hullám fölemeli, más oldalra fordítja, de az én bánatom az meg nem fordulhat.«

A játékait, kis állatkáit ott tartotta állandóan az íróasztalán, azok keresik kis gazdájukat.

– »Mit kérditek, hol van? Hiszen elég legelni valót hagyott nektek. Azt a széles rétet, ahol az én jókedvem virágzott...«

Így ír róla, itt kell keresni azt a különös fanyarságot, cinizmust, ami a civil Mikszáthot jellemezte, szemben az elragadó, azért olykor mégis elboruló íróval.

Aztán még két fia maradt, a Laci, meg a Berci. Az utóbbi szerepel az írásaiban többet, vagy tíz év előtt halt meg felnőtt korában. Vékony, cingár legény volt Apja halála után a Laci felvette a Kálmán nevet — nyilvánvaló, hogy ezt is megkapta a keresztségben, — de tény, hogy írásai-ban Mikszáth nem emlékezett meg róla, mint Kálmánkáról. Az csak Laci volt. A fiúk próbálkoztak az irodalommal is, de egyikük sem örökölte az apjuk tehetségét. A rengeteg, el nem mondott mesét, az utánazhatatlan koloritot magával vitte a nagy palóc a másvilágra.

Voltak, akik rossz néven vették a fiatal Mikszáth-tól, hogy miért ír Kálmán néven. Mikszáth Kálmán csak egy volt, annak a szellemi örökébe senki nem léphet s magam is úgy érzem, hogy ha a világ legnagyobb tehetsége merülne ma fel, akit véletlenül Jókai Mórnak hívnak, kötelessége volna más, választott, névvel szerepelni az irodalomban. Az »egyetlen Jókai«-hoz az Aranyember, a Magyar nábob, meg a többi száz csoda emléke fűz mindnyájunkat.

Adatoknak szánt írásomban elmondom még Jánoska találkozását az édesapjával. Abban az esztendőben történt, amikor lezajlott a nagy jubileum s utána egy-két nappal elszállt Mikszáth lelke is.

Ott volt az ünneplők sorában Pósa Lajos is, verssel adózott ifjúkori barátjának. Azt mondja ebben:

*Koszorúzott fejét boldogan lehajtja,
Elrengeti lágyan a dicsőség karja,
Álomba ringatja csillagos éjjelen,
Megnyílik a kék ég... Jánoska megjelen.*

Keresi a lovat, a nyulacskát, meg a bárányt, eljátszadozik velük, eteti-itatja őket. A vers ezzel végződik:

*S kinek a bánata soha meg nem fordul,
Könnytelen szemének újra könnye csordul,
...Laci, Berci reggel csak azt tudakozták:
»Mért sírt, apa éjjel?«. — »Láttam a Jánoskát.«*

Mikor ez a költemény megjelent, Mikszáth halálos útját járta Máramarosban. Nagyfáradtan került haza s szokása szerint az asztal mellett pipázott, érdeklődve, hogy mi történt a távollétében, mit csináltak a fiúk?

A felesége referált s megmutatta neki a »Mikszáth álma« című Pósa-verset is. Úgy el tudott rajta merengeni, de nem szólt semmit, nem mondta ki a nevét. Az asszony se szokta, most azonban leküzdötte az aggodalmát.

— Talán jó volna, ha Jánoskát kivinnénk Horpácsra.

Mikszáth gondolatai messze kalandoztak.

— Tudja mit, Ilon fiam, amelyikünk elébb meghal, az veszi Jánoskát magához.

Ez szerdán történt, több szó nem esett róla. Csütörtökön reggel már nagyon rosszul lett Mikszáth, szombaton meghalt. A temetésen pedig Jánoska koporsója már ott várta a sír szélén az apját.

Mikszáthné írta a temetés után Pósanénak:

— »Ez a vers adta meg nékem azt a nagy dolgot, hogy Jánoska az uram mellé került. Ha az urad verse nincs, talán nem is tudtam volna meg ezt az akaratát. Igazán, ennek a versnek köszönhetem azt az óriási dolgot, hogy Jánoska várta őt a temetőben, ott van vele s az ő kedvence nincs egyedül. Mélységes mély gyászomban az az egy vigaszom van, hogy nincs egyedül és várnak engemet...«

Azóta már négyen vannak. Megtért hozzájuk az özvegyel a Berci is, akitől pedig úgy féltette haldokló perceiben a játékeit Jánoska, mert összetörné.

Délmagyarország, 1931. november 21.

* A *Délmagyarországban* olvasható cikksorozat könyv alakban (azonos címmel) 1932-ben jelent meg. Az itt közölt részlet a kötet 86-90 oldalán olvasható, a **Mikszáth** c. fejezetben (79-90. o.) – KMJ.